

ΑΤΤΙΚΗ

ΟΧΥΡΑ ΤΗΣ ΚΛΑΣΣΙΚΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

Η εξαιρετική θέα του
ήσυχου όρμου των
Αιγάλεων από το
εσωτερικό περίβολο του
οχυρού. Χάρη στην καθαρή
θάλασσα, τις άφθονες
πηγές και την πλούσια
βλάστηση, τελευταίως τα
Αιγάλεωνα μετετράπησαν
σε θέρετρο. Στη
φωτογραφία διακρίνονται οι
ορθογώνιοι ογκόλιθοι, οι
οποίοι είχαν τοποθετηθεί
και συναρμολογηθεί με
ακρίβεια, χωρίς συνδετική
ύλη. Αντιλαμβάνεται κανείς
τί μεράκι υπήρχε 2.500
χρόνια πριν. Η πολίχνη των
Αιγάλεων από την
αρχαιότητα είχε αναπτυχθεί
στο χώρο μεταξύ του
κάστρου και της παραλίας.
Σήμερα ο χώρος
καταλαμβάνεται από
ελαιώνες και
παραθεριστικές κατοικίες

Κείμενο - Φωτογραφίες
Αντώνης Κάτανος

Η Αττική γή, όπου γεννήθηκε και άνθισε ο ανεπανάληπτος κλασσικός πολιτισμός, είναι μία τριγωνική γή περίπου 4.000 τετ. χλμ. Μπορεί να παρομοιαστεί σαν μία προεξέχουσα γλώσσα γής που βρέχεται από τη θάλασσα η δε βάση αυτής της γής προστατεύεται από μία εκπληκτική ορεογενετική ιδιομορφία της φύσης.

Στην απώτερη αρχαιότητα αυτή η παραλιακή χώρα, ονομαζόταν Ατθίς, Ακταία, Ακτή, Ακτική και από αυτές τις ονομασίες προήλθε η **Αττική**.

Η Αττική προικισμένη με ήπιο κλίμα και φυσική προστασία έδωσε στον αρχανθρωπο το αίσθημα της μόνιμης κατοικίας. Ο Κέκρωψ, πρώτος βασιλιάς της Αττικής συγκέντρωσε όλους τους κατοίκους που ζούσαν ως τότε διασκορπισμένοι νομαδικά σε 12 κώμες. Ο δε Θησεύς συνένωσε τις 12 κώμες και τις ονόμασε "Αθήνας".

Από τη στάση που έκαμαν οι νομάδες δημιουργήθηκε η μόνιμη κατοικία δηλαδή το άστυ. (το επιταστικό α+στυ (στάση). Εδώ η Αττική ήταν το έσχατο όριο. Όσο και αν πιεζόταν από μεταναστεύσεις των λαών του βορρά ο λαός προς νότο δεν είχε να πάει πουθενά, έπρεπε εδώ να πολεμήσει για να επιβιώσει, ή να επιμειχθεί ή να πέσει στη θάλασσα. Η πρώτη ίδεα της υπεράσπισης του τόπου δημιουργείται ταυτόχρονα με την έννοια του ναίω (κατοικώ).

Το μυθικό παρελθόν της Αττικής συνδέεται και με τις μεγάλες μορφές της Ελληνικής μυθολογίας.

Η θεά Αθηνά ήταν η προστάτιδα της πόλης των Αθηνών. Εκαλείτο της Παλλάδος το κλεινόν άστυ. Μόνο που σήμερα με την τσιμεντοποίηση και την αλόγιστη ανάπτυξη έχει χάσει τη κλεινή της μορφή.

Όπως μας αναφέρει ο Θουκιδίδης πολλοί επήληδες διωκόμενοι, μετανάστευσαν στην Αττική και για να σωθούν πολιτογραφήθηκαν. Όταν αυξήθηκε ο πληθυσμός, χιλιάδες Αθηναίοι δημιουργούσαν αποικίες από την Ιωνία

μέχρι την Σικελία μεταφέροντας εκεί τον πολιτισμό. Όταν η πόλις - κράτος απέκτησε ισχύ, ήταν φυσικό να θέλει να προστατεύει την ελευθερία και των ευημερία των πολιτών από κάθε ξένη επιβουλή. Τα πρώτα τείχη που επινόησε ο Αττικανθρωπος, πρέπει να ήσαν ξύλινα, εμπνευσμένος από τη φύση, καθώς έβλεπε τους όρθιους κορμούς των δένδρων να εμποδίζουν και να συγκρατούν τη ροή των ομβρίων υδάτων. Τα ίδια δένδρα μπορούσαν και να δυσκολέψουν τον εισβολέα. Σήμερα με την αποφίλωση των δασών γινόμαστε μάρτυρες πλημμυρών.

Αφθονη ξυλεία υπήρχε στον Υμηττό, στην Πεντέλη και στην Πάρνηθα. Αργότερα, όπως στο νεολιθικό οικισμό του Σέσκλου (6.500 π.Χ.), γίνεται χρήση λίθων αλλά και ξύλου για την κατασκευή πολιτειών με τείχη, δρόμους και οικοδομήματα. Ακολουθεί η εποχή των Πελασγών των Μινύων και των Μυκηναίων οπότε γίνεται χρήση μεγάλων λίθων. Κυκλώπεια λείψανα τέτοιων οχυρώσεων διατηρούνται σε διάφορα σημεία γύρω από την ακρόπολη των Αθηνών. Στην ιστορική εποχή η Αττική έπρεπε να προστατεύεται από τις επιδρομές των Θηβαίων, των Σπαρτιατών, των Περσών και αργότερα των Μακεδόνων.

Ο Δελφικός χρησμός που δόθηκε για τη σωτηρία της Αθήνας από τον Περσικό κίνδυνο ήταν τα "ξύλινα τείχη". Ο Θεμιστοκλής κατάλαβε την σημασία του χρησμού και στήριξε την σωτηρία της Αθήνας στις ξύλινες νήσες. Εάν σήμερα ζητούσαμε χρησμό για την προστασία από τους σεισμούς, τα ξύλινα τείχη θα μπορούσαν να ερμηνευτούν ως ξύλινα σπίτια.

Κατά την αρχαϊκή, κλασσική και ελληνιστική περίοδο επειδή ο πόλεμος άγγιξε πολλές φορές την Αττική οι κάτοικοι αναγκάστηκαν να κτίσουν ισχυρές οχυρώσεις, πύργους και φρούρια. Ορισμένες οχυρώσεις σώζονται αρκετά καλά μέχρι σήμερα, προκαλώντας τον θαυμασμό για την αρχιτεκτονική τους πληρότητα.

Πασίγνωστο είναι το κάστρο της Ακροπόλεως που περιέκλειε τα περικαλλή πευματικά μνημεία της ανθρωπότητας. Σημαντικά ήταν τα τείχη των Αθηνών (Θεμιστόκλειο τείχος) που παρείχε ασφάλεια στους πολίτες. Ελάχιστα λείψανα αυτών διατηρούνται. Ο Πειραιάς, το μεγάλο εμπορικό και οικονομικό λιμάνι, ενώθηκε με την Αθήνα με τα περίφημα Μακρά Τείχη μήκους 6.300μ. και πλάτους 100μ. (Στο τεύχος 12 του Ελληνικού Πανοράματος υπάρχει ένα εκτενές άρθρο για τις οχυρώσεις του

Αποψη από τον εσωτερικό χώρο του φρουρίου Φυλής

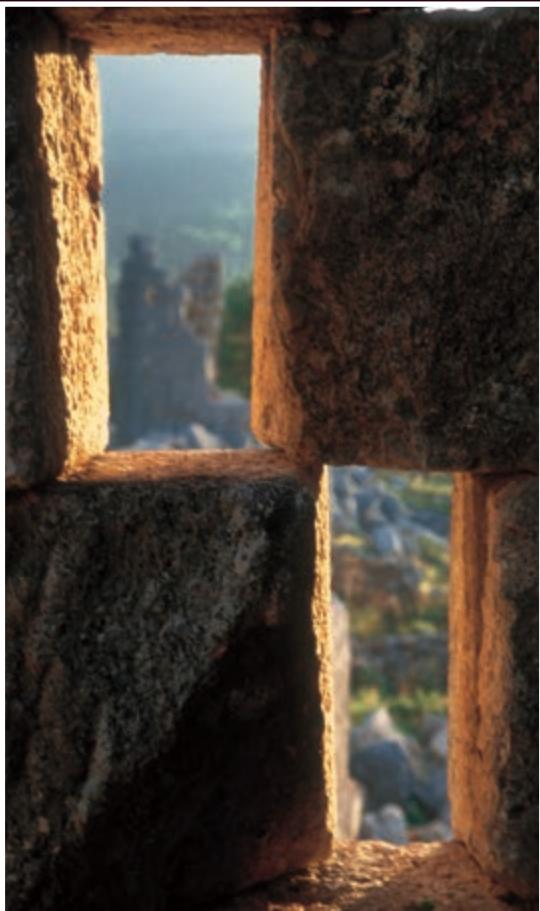
Ορισμένες οχυρώσεις σώζονται αρκετά καλά μέχρι σήμερα, προκαλώντας τον θαυμασμό για την αρχιτεκτονική τους πληρότητα.

Πειραιά). Ο Πειραιάς ήταν επίσης προστατευμένος με ένα τεράστιο οχυρωματικό περίβολο. Ισχυρά τείχη επίσης συνέδεαν την Αθήνα με το Φάληρο. Τα Μακρά Τείχη και τα Τείχη του Πειραιά καταστράφηκαν το 404 π.Χ. από τους Πελοποννήσιους. Ο στρατηγός Κόνων όρθωσε τα τείχη ξανά, για να καταστραφούν οριστικά από τους Ρωμαίους Σαρακηνούς, Νορμανδούς, Καταλανούς, Βενετούς, Τούρκους, αικόμη και από τους συμμάχους μας όταν βομβάρισαν το 1944 τον Πειραιά. Σ' ό,τι απέμεινε από το Β' Παγκ. πόλεμο, την χαριστική βολή έδωσε η αλόγιστη δόμηση. Ελάχιστα ερείπια οχυρώσεων υπάρχουν και σε άλλα μέρη της Αττικής, όπως στην Ραμνούντα, Δεκέλεια, Λειψύδριο (Μενίδι), Μέγαρα, Νίσαια, Σκηρωνίδες, Ελευσίνα, Πάνα-κτο, Λιόσια, Ανάβυσσο, Σούνιο, Θορικό, Πόρτο Ράφτη.

Κατά την Βυζαντινή - μεταβυζαντινή εποχή και τον Μεσαίωνα η Αθήνα ήταν τειχισμένη, μόνο

που οι οχυρώσεις επειδή ήταν κατασκευασμένες με μικρούς αργούς λίθους, πλίνθους και κεραμικά κομμάτια συνδεδεμένα με συνδετική ύλη, δεν είχαν την αρχιτεκτονική βαρύτητα και την αμυντική αποτελεσματικότητα της αρχαίας εποχής, με αποτέλεσμα να μην σώζονται σήμερα, ή και αυτές που σώζονται έχουν υποστεί την αφαίρεση των αργολίθων από τους κατοίκους για τις οικοδομικές τους ανάγκες.

Τα πιο λαμπρά οχυρά και φρούρια της κλασικής αρχαιότητας που με την αυστηρότητα και τη σοφία της κατασκευής τους προκαλούν το θαυμασμό στον επισκέπτη, βρίσκονται στην Αττική, μακριά από το νέφος, το θόρυβο και το ακαλαίσθητο πρόσωπο της Μεγαλουπόλεως σε ειδυλλιακά τοπία. Αυτά τα οχυρά - φρούρια είναι τα **Αιγόσθενα**, οι **Ελευθερές** και η **Φυλή**. Αποτελούν τα καλύτερα σωζόμενα και αντιπροσωπευτικότερα δείγματα της κλασσικής εποχής ολόκληρης της Ελλάδος.

στα τείχη την ακρόπολη.

Το Πόρτο Γερμανό, χάρη στις εξαιρετικές παραλίες με τα βαθιά νερά και το βουνίσιο αέρα τα τελευταία χρόνια έχει μετατραπεί σε θέρετρο των Αθηναίων. Οι κάτοικοι της μεγαλουπόλεως απλώνονται σ' αυτή την περιοχή προκειμένου να εξασφαλίσουν με εξοχικά σπίτια τον παραθερισμό τους. Υπάρχει άρτια οδική σύνδεση από την κωμόπολη των Βιλλίων η οποία συνδέεται με το δρόμο Ελευθερών - Κάζας και εν συνεχείᾳ με την κύρια αρτηρία Ελευσίνας - Θηβών. Επιμένοντας στην ξεχωριστή ομορφιά του τοπίου πρέπει να τονιστεί, ότι η ακτή εδώ του Κορινθιακού είναι πιο καθαρή από του Σαρανικού που δέχεται τη μόλυνση από τις μεγάλες βιομηχανίες της περιοχής.

Αξίζει να σημειωθεί, ότι ο Κιθαιρώνας είναι ένα από τα γοητευτικότερα βουνά της Ελλάδος. Είναι το βουνό των Θεών, ημιθέων, νυμφών και ηρώων. Όποια εποχή και να πάει κανείς έχει τις ομορφιές του. Το χειμώνα τουλάχιστον επί τέσσερεις μήνες διατηρεί το χιόνι στις κορυφές του. Στην τοποθεσία Πέταλο 1.160μ. λειτουργεί καταφύγιο για τους λάτρεις της ορειβασίας και της πεζοπορίας (Πληροφορίες Ε.Ο.Σ. Ελευσίνας τηλ. 01/5546572). Τελευταία προτιμάται από τους λάτρεις του αιωροπτερισμού.

Οι πύργοι διέθεταν θυρίδες, οι οποίες ήταν ευρύτερες εσωτερικά απ' ό,τι στην εξωτερική τους πλευρά, για να μπορούν οι αμυνόμενοι να τοξεύουν προς τα έξω με άνεση.

Με την δύση του ήλιου οι ριδόχρωμοι ασβεστολιθικοί ογκόλιθοι παίρνουν το χρώμα του χρυσαφιού. ►

Η τοποθεσία **Αιγάσθενα ή Αιγόστενα** (νυν Πόρτο Γερμανό) απέχει 76 χλμ. από την Αθήνα και βρίσκεται στις νότιες υπώρειες του μυθικού όρους Κιθαιρώνα (1409 μ.) στα παράλια ενός ήρεμου όρμου που σχηματίζεται στο μυχό του Κορινθιακού κόλπου των Αλκυονίδων. Η πολίχνη των Αιγοσθένων βρίσκεται σε μια υπέροχη περιοχή κατάφυτη από πεύκα και ελαιώνες που διαθέτει άφθονο νερό, κοντά στον εμπορικό δρόμο που οδηγούσε από την Πελοπόννησο στη Θήβα. Τα στενά των Αιγοσθένων προστατεύονται από δύο μεγάλα βουνά, τον Κιθαιρώνα από βορρά, τον Πατέρα από νότο, και φυσικά από τις ισχυρές οχυρώσεις που περιέκλειε μέσα

Όσοι θέλουν να επισκεφτούν τα Αιγάσθενα το χειμώνα, πρέπει να είναι εφοδιασμένοι με αντιολισθητικές αλυσίδες. Το ίδιο ισχύει για τις Ελευθερές και για το φρούριο Φυλής. Εγώ προσωπικά, ένα χειμώνα, θεωρώντας ήπιο το κλίμα της Αττικής είχα υποτιμήσει τις ξαφνικές αλλαγές του καιρού. Στο δρόμο μεταξύ Βίλλια και Αιγάσθενα βρέθηκα ξαφνικά σε μια χιονοθύελλα με αποτέλεσμα σε μία στροφή να χάσω τον έλεγχο και να βρεθώ ευτυχώς σε ένα χαντάκι και όχι σε γκρεμό. Στο πανέμορφο βουνό του Κιθαιρώνα εκτυλίχθηκαν πολλά και σημαντικά γεγονότα της αρχαίας ελληνικής μυθολογίας. Ο Κιθαιρώνας

Τείχη, πύργοι και άλλα λείψανα οικοδομών βρίσκονται σήμερα καταποντισμένα μέσα στη θάλασσα. Μία πρωτότυπη ερμηνεία που δίνεται από τον φίλο ερευνητή Τάκη Δημόπουλο σχετικά με την ετυμολογία των Αιγόσθενων ή "Αιγόστενα" (όπως λεγόταν στην αρχαιότητα) είναι ότι η λέξη σημαίνει "κατακλυσμένα στενά". Πράγματι, τα Αιγόσθενα βρίσκονται στα στενά μεταξύ των βουνών Κιθαιρώνα και Πατέρα και μπορεί κανείς κολυμπώντας να θαυμάσει τα κατακλυσμένα ερείπια.

Στον εσωτερικό περίβολο του οχυρού βρίσκεται παντού, διάσπαρτο, το αρχαίο οικοδομικό υλικό. Εδώ φαίνεται ογκόλιθος θύρας να περιμένει υπομονετικά την αναστήλωσή του. ►

ονομάστηκε έτσι από τον αρχαιότατο βασιλιά των Πλαταιών. Ο Κιθαιρών ήταν φρόνιμος και σοφός βασιλεύς που συμβούλευσε τον Δία, πώς να συμφιλιωθεί με την ζηλότυπη Ἡρα. Επειδή ο Κιθαιρών ήταν νέος και ωραίος τον αγάπησε η Εριννύς Τισιφόνη και επειδή εκείνος απέφευγε την τρομερή όψη της, αγανακτήσασα η Εριννύς, έκοψε έναν δράκοντα από την κεφαλή της και τον έρριψε προς αυτόν φωνεύοντας τον Κιθαιρώνα.

Κατ' άλλους δε, ο Κιθαιρών και ο Ελικών ήσαν αδελφοί. Ο μεν Ελικών ήταν άνθρωπος αγαθός και επιμελείτο τους γονείς του, ο δε Κιθαιρών κακούργος και πλεονέκτης. Εφόνευσε πρώτα τον πατέρα του για να λάβει αυτός την βασιλεία. Έπειτα θέλοντας να ρίψει και τον αδελφό του από το άκρον του όρους, περιπλέχθηκε και αυτός, οπότε έπεσαν και εφονεύθησαν και οι δύο. Από αυτούς ονο-

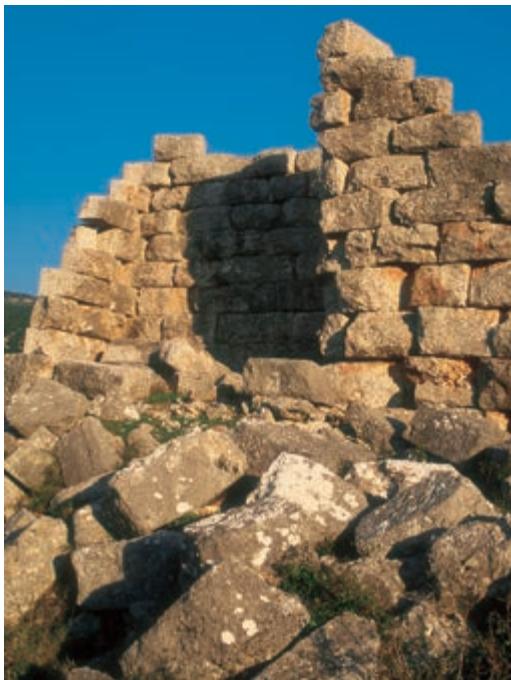
μάσθησαν τα όρη : ο μεν Ελικών, για την ευσέβειά του, θεωρείται όρος των Μουσών, ο δε Κιθαιρών, των Εριννύων, για την ασέβεια του άλλου.

Εθεωρείτο ο Κιθαιρών και ιερό βουνό του Διονύσου, επειδή εβάκχευαν εκεί οι Μαινάδες. Στο βουνό του Κιθαιρώνα εκτυλίχθηκαν και άλλα δράματα. Εκεί σκοτώθηκαν από τον Απόλλωνα τα παιδιά της Νιόβης, εκεί εγκατέλειψε ο άσπλαχνος βασιλιάς Λάιος τον γιό του, τον Οιδίποδα, εκεί ο Ηρακλής ανδρώθηκε κοντά σε βοσκούς.

Σύμφωνα με τον Πλούταρχο, σε μία σπηλιά του Κιθαιρώνα που βλέπει προς τα βορειοδυτικά, δηλαδή προς την κατεύθυνση του Ελικώνα, υπήρχε το μαντείο των Σφραγίτιδων Νυμφών και της Κιθαιρώνιας Ἡρας. Εκεί δόθηκε ο χρησμός και επικαλέσθηκαν οι Έλληνες την βοήθεια της Ἡρας και των Νυμφών

για να νικήσουν τους Πέρσες στις Πλαταιές. Η ιστορία των Αιγοσθένων δεν είναι πολύ γνωστή, καλύπτεται από ένα πέπλο μυστηρίου. Οι μόνες αναφορές που έχουμε είναι από τον Παυσανία στα "Αττικά" και από τον Ξενοφώντα στα "Ελληνικά". Σύμφωνα με τα αρχαιολογικά ευρήματα, η περιοχή ήταν κατοικημένη από τα πρώιμα γεωμετρικά χρόνια μέχρι τους πρώτους αιώνες του μεσαίωνα, οπότε η πόλη ερημώθηκε από τις βαρβαρικές επιδρομές. Από τα σημαντικά ευρήματα είναι τα πήλινα ειδώλια μιας καθιστής γυναικείας θεότητας με αρχαιοπρεπή τεχνική και ένα αγαλματίδιο χωρίς κεφαλή και πόδια,

που παρίστανε την Κόρη της Άρτεμης με δάδες.

Το 192 π.Χ. με τη Ρωμαϊκή κυριαρχία τα Αιγόσθενα εντάχθηκαν στην Αχαϊκή συμπολιτεία. Μέσα στο κάστρο, στα θεμέλια της βασιλικής, βρέθηκε εντοιχισμένο ένα μαρμάρινο βάθρο με την επιγραφή "τον μέγιστον και θειότατον αυτοκράτορα Φλάβιον Κλαύδιον Κωνσταντείον, τον κύριον, η πόλις αιγοσθενειών". Ο Φλάβιος Κωνσταντίνος ήταν ένας από τους γιούς του Μεγάλου Κωνσταντίνου. Κατά την ρωμαϊκή περίοδο η πόλη ανθούσε οικονομικά.

Σύμφωνα με τον Παυσανία τα Αιγόσθενα ήταν

ο κατεξοχήν τόπος της λατρείας του μάντη και θεραπευτή ήρωα Μελάμποδα. Ο Μελάμπους ήταν ο αρχαιότερος μάντης της Ελλάδος και τέταρτος απόγονος του Δευκαλίωνος. Από τον Μελάμποδα κατάγονται οι επισημότατοι μάντεις οι "Μελαμποδίδαι" καλούμενοι. Η μητέρα του η Ειδομένη όταν γεννήθηκε τον άφησε εκτεθιμένο στον ήλιο κάνοντας τα πόδια του μελανά. Από τον Απόλλωνα έμαθε την μαντική τέχνη. Μετά τον θάνατό του επιμήθη ως θεός στα Αιγόσθενα με ιερό και με ετήσια γιορτή.

Εντύπωση έκανε στον Παυσανία ότι στα Αιγόσθενα η τοπική λατρεία είχε αποστερήσει τον

'Ένας μισοκατεστραμμένος πύργος με τους ογκόλιθους του σωριασμένους στο έδαφος. Η αναστήλωσή του θα του έδινε το αρχαίο κλέος και την αιγλή του.'

Ο πύργος που προστάτευε την κύρια βόρεια πύλη έχει καταληφθεί από την αττική φύση. Οι επιχώσεις και οι ελιές έχουν καλύψει τα θεμέλια των οικοδομών. ►

Ο επιβλητικός νοτιοανατολικός πύργος όπως φαίνεται από την ακρόπολη των Αιγοσθένων. Η πύλη που οδηγούσε στο εσωτερικό του πύργου βρίσκεται τρία περίπου μέτρα πάνω από το επίπεδο του διαδρόμου των επάλξεων, ούτως ώστε να μην είναι εύκολα προσιτή από τους εισβολείς. Η ακρόπολη των Αιγόσθενων είχε διαστάσεις περίπου 200 μ x 100 μ. Ότι σώθηκε από τις καταστροφές και τους πολέμους σήμερα έχει καλυφθεί από τις επιχώσεις και τα ελαιοδέντρα. ►

Μελάμποδα από τη μαντική του ιδιότητα. Ίσως να υπήρχε τοπικός μύθος για ένα θεϊκό βρέφος που το είχαν εκθέσει στον Κιθαιρώνα και που τον μεγάλωσε εκεί μια θεόσταλτη αίγα. Στα αυτοκρατορικά χρόνια βρέθηκε νόμισμα που απεικονίζει ένα παιδί θηλαζόμενο από κατσίκα. Μερικοί πιστεύουν πως το τοπώνυμο Αιγόσθενα οφείλεται σε τοπικό θεό ή ήρωα που αρχικά ήταν αιγόμορφος και το όνομα Μελάμπους αποτελεί υπαινιγμό στην αρχική φύση του θεού ως μαυροπόδαρης αιγάς. Συγγενικό ήταν και το επίθετο του Διονύσου μελάναιγις.

Στα Αιγόσθενα φυτρώνει ο Ελλέβορος. Στην

Ο πύργος στην κύρια βόρεια πύλη και ο επιβλητικός νοτιοανατολικός πύργος όπως φαίνεται από την ακρόπολη των Αιγοσθένων.

αρχαιότητα ονομάζόταν "**Μελαμπόδιον χόρ-τον**" διότι ο Μελάμπους επινόσε την χρήσιν αυτού στους θρησκευτικούς καθαρμούς. Το βότανο αυτό περιέχει την Βεατρίνη ουσία, πολύ τοξική. Είναι καθαρτικό δυνατό, εμετικό. Στα Αιγάσθενα βρέθηκε μία επιγραφη που αναφέρει το όνομα "**ΜΕΛΑΜΠΟΔΩΡΑ ΑΧΕΛΩΝΟΣ**", όνομα εμπνευσμένο από τον Μελάμποδα.

Η επιγραφη είναι εντοιχισμένη στην εκκλησία της Αγίας Άννας η οποία βρίσκεται στη βόρεια πλευρά των οχυρώσεων. Η εκκλησία είναι τετράκοντη κτισμένη με αρχαίο οικοδομικό υλικό. Στον ίδιο χώρο παλαιότερα υπήρχε μία μεγαλοπρεπής πεντάκλιτη βασιλική εκκλησία. Ίχνη από το μωσαϊκό δάπεδο σώζονται αικόμη, όμως αυτά καλύπτονται από τα χόρτα και είναι εκτεθειμένο στις καιρικές συνθήκες. Αυτή η βασιλική έχει κτιστεί στη θέση του αρχαίου ιερού "Μελαμποδείου". Οι πρωτοχριστιανοί συνήθιζαν να κτίζουν τους ναούς στις ίδιες θέσεις όπου υπήρχαν οι ναοί των αρχαίων για να γίνει αποδεκτή η καινούργια θρησκεία από τους κατοίκους.

ΟΙ ΟΧΥΡΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΙΓΟΣΘΕΝΩΝ

Οι οχυρώσεις των Αιγασθένων θεωρούνται από τις καλύτερα διατηρημένες. Η ανθεκτικότητα της κατασκευής τους προκαλεί το θαυμασμό και είναι κτισμένες σε σεισμογενή περιοχή. Οι οχυρώσεις εκτείνονται από ανατολάς προς δυσμάς και ξεκινούν από την κορυφή ενός μικρού υψώματος για να καταλήξουν μετά από 500 μ. μέσα στη θάλασσα καταποντισμένες. Εξ αιτίας αυτής της καταβύθισης, αλλά και της γενικότερης διαμόρφωσης του στενού κόλπου, ο ερευνητής και φίλος Τάκης Δημόπουλος υποστηρίζει άλλη εκδοχή για την ετυμολογία του ονόματος "**Αιγάστενα**", δηλαδή "**κατακλυσμένα στενά**".

Οι ισχυρότερες οχυρώσεις βρίσκονται στη βόρεια πλευρά ενισχυμένες με τετράγωνους πύργους. Στη νότια πλευρά υπάρχει κοίτη χειμάρρου και ίχνη τοίχων, ίσως πρόκειται για τοίχους οικιών δίνοντας την εντύπωση ότι εκεί υπήρχαν οχυρώσεις. Εκεί η κοίτη του ρέματος πιθανώς να είχε εκβαθυνθεί και με τα χώματα να σχηματίστηκε ανάχωμα παράλληλο

προς το βόρειο σκέλος.

Οι οχυρώσεις έχουν σχήμα παραληλόγραμμο. Πάνω σε μικρό ύψωμα, ανατολικά σώζεται η ακρόπολη σε σχήμα παραληλόγραμμο διαστάσεων 200μ.χ 100μ. περίπου. Ο τειχισμένος περίβολος της ακρόπολης διέθετε τρείς πύλες και οκτώ πύργους. Στην οχύρωση υπάρχουν συνολικά 16 πύργοι.

Σήμερα, μέσα στον οχυρωτικό περίβολο εκεί που άλλοτε υπήρχαν σπίτια και δημόσια κτίρια υψώνονται αιωνόβιες ελιές και σύγχρονες κατοικίες. Η ανατολική πλευρά της οχύρωσης σώζεται σε πολύ καλή κατάσταση και είναι πολύ εντυπωσιακή καθώς υψώνεται πάνω από απόκρημνη πλαγιά του λόφου. Η νοτιοανατολική γωνία του πύργου φθάνει τα 15μ. μέχρι τις επάλξεις. Στο εσωτερικό του πύργου υπήρχαν δύο δωμάτια με ξύλινα πατώματα το ένα πάνω στο άλλο. Οι φωλιές των δοκαριών διακρίνονται στους τοίχους. Κάτω από αυτόν τον πύργο υπάρχει μικρή σπηλιά με μυστική υπόγεια έξοδο που οδηγούσε έξω από την ακρόπολη. Σε περίπτωση κινδύνου οι κάτοικοι μπορούσαν να διαφύγουν χρησιμοποιώντας αυτή τη μυστική έξοδο.

Στο νοτιανατολικό πύργο σώζεται η θύρα εισόδου στον εσωτερικό περίβολο η οποία βρίσκεται 3μ. πάνω από το επίπεδο των επάλξεων για να είναι προστή με δυσκολία. Στους περισσότερους πύργους, σώζονται αικόμη οι φωλιές των τοίχων όπου στερεώνονταν τα ξύλινα δοκάρια πάνω στα οποία άπλωνταν τα ξύλινα πατώματα. Οι δύο ακρογωνιαίοι πύργοι των ανατολικών τοίχων ήταν οπλισμένοι με καταπέλτες.

Η τοιχοδομία των οχυρώσεων έχει κατασκευαστεί με το ισοδομικό σύστημα. Τεράστιοι ροδόχρωμοι και γκρί συμπαγείς ασβεστόλιθοι έχουν λαξευτεί με θαυμάσια τεχνική και έχουν αρμολογηθεί με εξαιρετική ακρίβεια, χωρίς χρήση συνδετικής ουσίας.

Η στερεότητα των πύργων και των τοίχων οφείλεται στο μεγάλο βάρος των ογκόλιθων. Τα τείχη είχαν ύψος 5μ. και στην κορυφή τους υπήρχαν επάλξεις καθώς και περίδρομος για την κίνηση των μαχητών. Οι πύργοι υψώνονταν σε μεγάλο ύψος πάνω από τα τείχη. Οι ενδιάμεσοι πύργοι είχαν μικρότερο ύψος από τους ακρογωνιαίους. Η κύρια πύλη βρισκόταν στη βόρεια πλευρά των τειχών στραμμένη

Ο νοτιοανατολικός πύργος είναι ο επιβλητικότερος του οχυρού. Ορθώνεται πάνω από τον απότομο βράχο και σώζεται σε ύψος μέχρι τα 15μ. Οι πύργοι ήταν δυόροφοι και στο δώμα έφεραν ξύλινα πατώματα και οδοντωτές επάλξεις. Η άρτια και επιμελημένη κατασκευή της τοιχοποιίας άντεξε στις πολιορκίες και στα στοιχεία της φύσεως. ►

προς τον Κιθαιρώνα. Σώζεται ένα κομμάτι κυκλώπειου πολυγωνικού τείχους που αναμφίβολα η ακρόπολη ήταν οχυρώμενη πολύ πριν από τον 4ο αι.π.Χ. Στην δυτική πλευρά των τειχών μπορεί κανείς να παρατηρήσει κομμάτια από κεραμικά όστρακα ανάμεσα στους αρμούς των κατεργασμένων ογκόλιθων. Αυτό φανερώνει ότι τα τείχη επιδιορθώθηκαν κατά την Βυζαντινή περίοδο. Σε άλλα δε σημεία παρατηρούνται και επισκευές των τειχών με αργολιθοδομή που ανήκουν στη μεταβυζαντινή περίοδο.

Αξιοσημείωτη είναι η διαμόρφωση του εδάφους έξω από το νοτιοανατολικό πύργο. Αινιγματική παραμένει η επιπεδοποίηση και η στήριξη του εδάφους.

Εκτός από το εκκλησάκι της Αγίας Άννας, στο εσωτερικό της ακρόπολης σώζεται βυζαντινός ναός και κελιά μοναχών. Εκεί βρίσκεται ελαιοτριβείο του οποίου αρκετά μαρμάρινα κομμάτια σώζονται ακόμη. Οι μοναχοί ήταν υποχρεωμένοι να προστατεύουν τη ζωή και την περιουσία τους με τα όπλα από τους πειρατές που λυμαίνονταν τα νερά του Κορινθιακού κόλπου. Μεταξύ των αιγιογραφιών του ναού εξέχουσα θέση είχαν οι πολεμικοί άγιοι.

Δυσχυχώς ελάχιστες έρευνες έχουν γίνει γύρω από τις αρχαίες ελληνικές οχυρώσεις. Οι περισσότερες έχουν αφεθεί στην φθοροποιό δράση των στοιχείων της φύσης και του ανθρώπου.

Από τα "Ελληνικά" του Ξενοφώντα είναι γνωστή η περιπέτεια του βασιλιά της Σπάρτης Κλεομβρότου, ο οποίος τον χειμώνα του 379 π.Χ. μη θέλοντας να οδηγήσει τον στρατό του στον Ισθμό από τον κύριο δρόμο των Ελευθερών - Ελευσίνας απεφάσισε να χρησιμοποιήσει το ορεινό μονοπάτι Αιγοσθένων που περνούσε από γκρεμούς. Συνέπεσε εκείνη την ημέρα να φυσάει πολύ δυνατός άνεμος ο οποίος παρέσυρε πολλούς όνους φορτωμένους με τα σκεύη του στρατού και τους έπινξε στα βάθη της θάλασσας. Άρπαξε και πολλές ασπίδες από τα χέρια των οπλιτών και τις πέταξε στο γκρεμό. Επειδή η πορεία ήταν αδύνατη με τις ασπίδες, άφησαν τις ασπίδες στο έδαφος γεμισμένες με πέτρες για να μη μπορεί να τις μετακινήσει ο άνεμος. Ο στρατός μπόρεσε έτσι να κατέβει στα Αιγόσθενα και να διανυκτερεύσει. Την επόμενη ημέρα ανέβηκε πάλι στο βουνό και μάζεψε τις ασπίδες.

Εκκλησάκι με μεγάλους ενεπίγραφους αρχαίους λίθους εντοιχισμένους στις πλευρές του. Το εκκλησάκι είχε χτιστεί στην θέση της μεγάλης πεντάκλιτης παλαιοχριστιανικής βασιλικής των Αιγοσθένων. Η βασιλική είχε χτιστεί με αρχαίο υλικό στην θέση του ιερού του Μελάμποδος. Στην είσοδο της παλιάς εκκλησίας, στον ακρογωνιαίο λίθο υπάρχει η επιγραφή στην οποία διακρίνεται η χάραξη που λέει "ΜΕΛΑΜΠΟΔΩΡΑ ΑΧΕΛΩΝΟΣ". (επάνω δεξιά)

Από την κορυφή του ακράίου πύργου διακρίνεται το πάχος των τειχών. Τα τείχη έχουν ισχυροποιηθεί με διπλή ισοδυναμική τοιχοποιία, δηλαδή υπάρχει ένας εξωτερικός τοίχος και ένας εσωτερικός. Το κενό μεταξύ των δύο τειχών έχει συμπληρωθεί με αδρανή υλικά. Οι επάλξεις δεν έχουν σωθεί. Στο εσωτερικό του τείχους βρισκόταν η ακρόπολη. ►

Τα επιβλητικά βόρεια τείχη των Ελευθερών με τους τετράγωνους πύργους τους δεσπόζουν στο βραχώδες ύψωμα από όπου ήταν δυνατός ο έλεγχος του περάσματος από την Αττική στη Βοιωτία. Αν και έχουν περάσει 2.500 χρόνια από τότε που κτίσθηκαν οι οχυρώσεις των Ελευθερών, η τεχνική κατασκευής τους παρουσιάζει εντυπωσιακή τελειότητα. Οι Ελευθερές, τα Αιγόσθενα και το Φρούριο Φυλής διατηρούνται σε καλή κατάσταση και αποτελούν τα καλύτερα δείγματα της οχυρωτικής τέχνης της κλασσικής εποχής.

ΟΧΥΡΟ ΤΩΝ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ

Οι Ελευθερές βρίσκονται σε μία εξαιρετική στρατηγική θέση που ήλεγχε την σημαντική οδική αρτηρία Ελευσίνας - Θήβας η οποία ένωνε την βόρεια Ελλάδα με την νότια και ιδιαίτερα την δίοδο του Κιθαιρώνα που ονομαζόταν "Δρυός Κεφαλαί".

Η πολίχνη και ο οχύρωση των Ελευθερών βρίσκεται, λίγο μετά τον μεμονωμένο πύργο της Οινόντος, μεταξύ του όρους Πάστρα και του Κιθαιρώνα σε ένα βραχώδες ύψωμα με ομαλές κλιτύες. Στην κορυφή του υψώματος δεσπόζει το επιβλητικό καλοδιατηρημένο κάστρο των Ελευθερών. Ο εντοπισμός του είναι εύκολος καθώς φαίνεται από μακριά.

Πρωτότερα οι Ελευθερές ήταν Βοιωτική πόλη ακριβώς στα σύνορα της Βοιωτίας προς την Αττική. Επειδή οι Ελευθερείς μισούσαν τους

Θηβαίους, προσχώρησαν οικειοθελώς, χωρίς πόλεμο στην Αττική πριν από το 519 π.Χ. Έτσι τα σύνορα μετατέθηκαν στην κορυφογραμμή του Κιθαιρώνα.

Οι Ελευθερές υπήρξαν η πατρίδα του διάσημου γλύπτου Μύρωνα, του δημιουργού του "δισκοβόλου". Επιπλέον, ο Ευριπίδης θεωρεί ότι στις Ελευθερές τάφηκαν οι "επτά επί Θήβας" και τις αναφέρει ως σκιερό βράχο των Ελευθερών, προφανώς από τις σκιές που ρίχνουν τα βουνά. Στα χρόνια του Πεισιστράτη, με την προσχώρηση των Ελευθερών στο κράτος των Αθηνών, οι Ελευθερές απέκτησαν προστασία της Αθηναϊκής ισχύος. Με την πολιτική ένωση εισήχθη στην Αθήνα η λατρεία του Διονύσου Ελευθερέως. Κάτω από το φρούριο στη νότια πλευρά και δεξιά του δρόμου υπάρχουν πενιχρά λείψανα του ιερού του Διονύσου σε δωρικό ρυθμό. Από αυτό τον ναό οι Αθηναίοι πήραν το αρχαίο ξόανο του Διονύσου και το μετέφεραν στην Αθήνα. Στην θέση του εγκατέστησαν απομίμηση του αρχαίου. Οι Αθηναίοι καυχιόντουσαν για την

περισσότερο από τις άλλες πλευρές. Επτά ορθογώνιοι πύργοι ενισχύουν το βόρειο τείχος. Τα τείχη στη βορειοανατολική πλευρά αναπτύσσονταν πυργοειδώς εξαιτίας της διαμόρφωσης του εδάφους. Στα νότια και δυτικά σημεία του φρουρίου υπάρχουν πέντε ακόμη πύργοι τοποθετημένοι σε διάφορα σημαντικά σημεία, όπως γωνίες και πύλες. Η δυτική πλευρά είναι απόκρημνη και έχει γίνει σωστή εκμετάλλευση του φυσικού βράχου ο οποίος έχει ενταχθεί στις οχυρώσεις. Οι πύργοι ήταν διώροφοι με πρόσοψη μήκους 6,50μ. περίπου. Στο δώμα έφεραν ξύλινα πατώματα και οδοντωτές επάλξεις. Η είσοδος στο ισόγειο των πύργων γινόταν από θύρες που άνοιγαν στην εσωτερική πλευρά των τειχών. Στον δεύτερο όροφο οι πολεμιστές ανέβαιναν με κινητές ξύλινες σκάλες. Στο βορειοδυτικό σημείο υπήρχε πηγή νερού, και εκεί ο πύργος ήταν ισχυρότερος και ευρύτερος. Υπάρχει ένα αινιγματικό κτίσμα στην ανατολική πλευρά.

Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι δύο

Από το ύψος των πύργων φαίνεται το πάχος των τειχών, περίπου 2,5 μ. Τα τείχη ήταν πολύ στερεά κάρη στη διπλή ισοδιμική τοιχοποιία και είχαν συνδεθεί με αριστοτεχνικό τρόπο. Το κενό μεταξύ των δύο τειχών είχε συμπληρωθεί με αδρανή υλικά. Οι επάλξεις δεν σώζονται.

κατοχή αυθεντικών σεβασμάτων.

Σε μικρή απόσταση από το ναό υπήρχε μία σπηλιά και κοντά σ' αυτή πηγή νερού. Σύμφωνα με την παράδοση η Αντιόπη, καθώς οδηγείτο αιχμάλωτη από τη Σικυώνα στη Θήβα, γέννησε και άφησε μέσα σ' αυτή την σπηλιά τα παιδιά της, τον Αμφίονα και το Ζήθο. Σήμερα η σπηλιά έχει κλείσει από κατολίσθηση βράχων. Υπάρχει και ένα βαθούλωμα ανατολικά του Φρουρίου που ήταν δεξαμενή νερού λαξευμένη στο βράχο.

Στην εποχή του Παυσανία το φρούριο ήταν έρημο. Οι Αθηναίοι είχαν οχυρώσει πρώτα στον 5ο αι. αυτό το στρατηγικό πέρασμα. Αργότερα τον 4ο αι. οι Μακεδόνες κράτησαν υπό την κατοχή τους τις Ελευθερές για να ελέγχουν το πέρασμα.

Αν και έχουν περάσει 2.500 χρόνια από τότε που κτίσθηκαν οι οχυρώσεις εν τούτοις, διατηρούν μέχρι σήμερα τη μεγαλοπρέπειά τους. Οι πύργοι διακρίνονται από μεγάλη απόσταση δίνοντας μία επιβλητική όψη. Ο περίβολος των τειχών έχει διάσταση 300μ. x 150μ. Επειδή το βόρειο τμήμα του εδάφους ήταν περισσότερο βατό, τα τείχη ισχυροποιήθηκαν

οχυρωμένες είσοδοι του κάστρου. Η μία βρισκόταν στα δυτικά τείχη με μεγάλο μονόλιθο θύρωμα και ήταν στραμμένη προς το βορρά. Η άλλη βρισκόταν στα νοτιοανατολικά τείχη και ήταν στραμμένη προς την ανατολή. Οι δύο αυτές είσοδοι, παρουσιάζουν μια σπάνια αμυντική ικανότητα. Η κάθε είσοδος είχε μία εξωτερική και μία εσωτερική πύλη. Ο χώρος μεταξύ των πυλών αποτελούσε ένα ορθογώνιο παραλληλόγραμμο 40 περίπου τετραγωνικών μέτρων δηλαδή αποτελούσε κλοιό για τους εισβολείς. Σε περίπτωση παραβίασης της εξωτερικής πύλης οι επιτιθέμενοι ήταν υποχρεωμένοι να συγκεντρωθούν μέσα στο χώρο-κλοιό που ήταν ασκεπής. Όταν προσπαθούσαν να παραβιάσουν και την εσωτερική πύλη οι αμυνόμενοι μπορούσαν να πλήξουν εύκολα από τις επάλξεις τους πολιορκητές. Την φρούρηση των φρουρίων είχαν αναλάβει Αθηναίοι έφηβοι ηλικίας 18-20 ετών οι ονομαζόμενοι "περίπολοι".

Εκτός από τις δύο κύριες εισόδους υπήρχαν και τέσσερις μικρές πυλίδες είτε για την μεταφορά ενισχύσεων είτε για αιφνιδιαστική έξοδο της φρουράς κατά των πολιορκητών.

Η ακρόπολη των Ελευθερών βρισκόταν στον εσωτερικό περίβολο του οχυρού. Σώζονται ελάχιστα κατάλοιπα κατοικιών. Ήδη στην εποχή του Παυσανία ήταν ερειπωμένη.

Άλλη άποψη από το εσωτερικό περίβολο του οχυρού. Οι ευθείες, κάθετες και οριζόντιες γραμμές δίνουν στο έργο μνημειακό χαρακτήρα. Πίσω από την απλότητα της μορφής κρύβεται το δημιουργικό πνεύμα των αρχαίων που έδωσαν μία λιτή και αποτελεσματική λειτουργικότητα στα οχυρωτικά έργα.

Οι τοιχοδομία της βόρειας πλευράς είναι ισοδομική, ενώ της νότιας πλευράς τραπεζόσχημη. Οι λίθοι έχουν μεγάλες επιφάνειες και αυστηρή μορφή. Τέτοιο είδος κατασκευής το συναντάμε σε οχυρώσεις της κλασικής και της ελληνιστικής εποχής. Η μόνη διακόσμηση της τοιχοποιίας είναι οι χαραγμένες ευθείες αυλακώσεις.

Τα τείχη έχουν πάχος 2,5 περίπου μέτρα και έχουν κατασκευαστεί με διπλή ισοδομική τοιχοποιία. Δηλ. υπάρχει ένας εξωτερικός και ένας εσωτερικός τοίχος, το δε κενό μεταξύ των δύο τοίχων συμπληρωνόταν με μικρότερες πέτρες και χώμα. Η τεχνική που συνέδεε το εξωτερικό με το εσωτερικό τείχος, φανερώνει προηγμένες γνώσεις αρχιτεκτονικής, καθιστώντας τη συνοχή της όλης τοιχοδομίας, εξαιρετικά στερεά. Οι επάλξεις των τειχών δεν σώζονται καθόλου. Οι πύργοι είναι

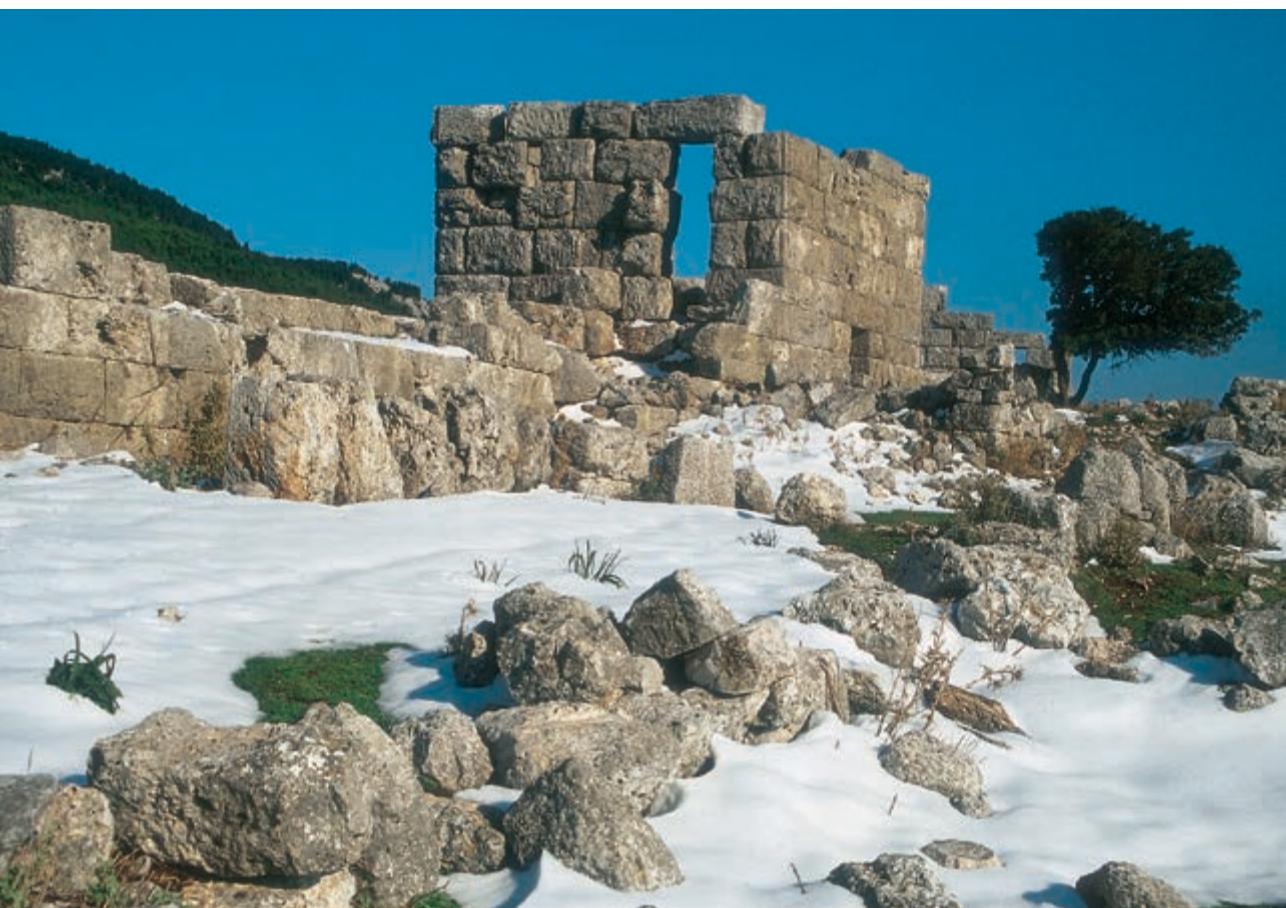
κατασκευασμένοι με την απλή ισοδομική τοιχοποιία, και όχι διπλή όπως τα τείχη, με αποτέλεσμα να έχουν μικρότερο πάχος. Οι πύργοι διέθεταν θυρίδες όπλων απ' όπου οι πολεμιστές μπορούσαν να βάλλουν προς τα έξω με τα εκηβόλα όπλα τους. Όλες οι θυρίδες ήταν ευρύτερες εσωτερικά ενώ στένευαν προς τα έξω για να μπορούν οι τοξότες να τοξεύουν με άνεση.

Το εσωτερικό του οχυρωμένου περιβόλου των Ελευθερών όπως και των άλλων φρουρίων το έχει καταλάβει η φύση. Η βλάστηση έχει καλύψει σχεδόν όλα τα ίχνη της ανθρώπινης δραστηριότητας. Το μόνο που θα δεί ο επισκέπτης είναι κομμάτια από όστρακα. Δυστυχώς η αρχαιολογική υπηρεσία δεν δείχνει ενδιαφέρον για την ανάδειξη των σημαντικών κτιρίων, ναού ή ακροπόλεως που βρίσκονται στον εσωτερικό περίβολο των οχυρώσεων.

Εσωτερική άποχη των τειχών και ο πύργος του βορείου τμήματος. Ο πύργος έλεγχε την είσοδο και έξοδο της πύλης. Οι ορθογώνιοι παραλληλόγραμμοι και τραπεζόσχημοι ογκόλιθοι έχουν λαξευτεί με εξαιρετική ακρίβεια και έχουν συναρμολογηθεί χωρίς συνδετική ύλη. Αξίζει να παρατηρήσουμε τον ογκόλιθο του υπέρθυρου και την διακοσμητική αυλάκωση του πύργου, η οποία ακολουθεί το ύψος του. Ανατολικά στο βάθος οι χιονισμένες κορυφές του όρους Πάστρα.

Άποψη τείχων και πύργου από τον εσωτερικό περίβολο των Ελευθερών. Η ακροπόλη βρισκόταν σ' αυτό το σημείο όπου τα κατάλοιπα των οικοδομών βρίσκονται καλυμμένα από τις επιχώσεις και το αττικό χιόνι.

Περίπου 3,5 χλμ. από το οχυρό των Ελευθερών στην περιοχή της Οινόης διατηρείται σε μεγάλο ύψος μία γωνία τετραόροφου μεμονωμένου πύργου του 4ου αι. π.Χ. Στην φωτογραφία διακρίνονται οι φωλιές των δοκαριών καθώς και ορισμένες θυρίδες εκηβόλων όπλων. Στο βάθος δεσπόζουν τα όρη Πάστρα.

Η νότια πύλη του φρουρίου από την εξωτερική πλευρά των τειχών. Η πύλη έχει ενισχυθεί με πυργοειδείς προβολές. Εντύπωση προκαλεί η άψογη λάξευση των λίθων και η απόλυτη ακρίβεια αρμολόγησή τους.

Μία άλλη άποψη των τειχών της Φυλής στην οποία μπορεί να αντιληφθεί κανείς το μεγάλο ύψος και το πάχος τους. ►

ΦΡΟΥΡΙΟ ΦΥΛΗΣ

Το επιβλητικό φρούριο της Φυλής ορθώνεται πάνω σ'ένα μικρό ύψωμα της νοτιοδυτικής πλαγιάς της Πάρνηθας σε υψόμετρο 687μ. Η Πάρνηθα, σπουδαίο βουνό από την φύση του, αποτελεί φρούριο και είναι πινεύμονας για την Αθήνα. (Υπάρχει μία ωραία μελέτη για την Πάρνηθα στο Ελληνικό Πανόραμα τεύχος 12). Η Πάρνηθα είναι ακόμη δασωμένη όπως δηλώνει και η πελασγική ονομασία.

Στην αρχαιότητα ονομαζόταν Πάρνης (της Πάρνηθος) και βγαίνει από τη ρίζα (παρν) που σημαίνει πυκνοδασωμένο μέρος. Από την ίδια ρίζα παράγονται και τα ονόματα των βουνών Παρνασσός και Πάρνωνας.

Το όνομα της Φυλής έχει δοθεί στο χωριό

Χασιά που βρίσκεται σε απόσταση 5χλμ. βορειοδυτικά των Άνω Λιοσίων. Από τη Χασιά ένας ορεινός δρόμος διασχίζει το δυτικό τμήμα της Πάρνηθας περνώντας τις ψηλότερες κορυφές της στα δεξιά. Ο δρόμος αυτός με πολλές στροφές περνάει το βαθύ φαράγγι Κλειστών με το μοναστήρι της Παναγίας των Κλειστών. Αρκετά ατυχήματα και εγκλωβισμοί συμβαίνουν σ' αυτό το φαράγγι από πεζοπόρους και ορειβάτες. Εκεί βρίσκεται και η Λυχνοσπηλιά, τόπος λατρείας του Πανός και των Νυμφών. Τα άφθονα ευρήματα λυχναριών έδωσαν στη σπηλιά αυτή την ονομασία.

Σε απόσταση περίπου 10χλμ. βορειοδυτικά του μοναστηρίου σ'ένα ύψωμα ορθώνονται τα ερείπια του φρουρίου της Φυλής. Πριν φτάσουμε στο φρούριο, σε μικρή απόσταση

Το έξοχο φρούριο της Φυλής, προστάτευε την Αθήνα από τον βορρά ελέγχοντας τα ορεινά περάσματα της Πάρνηθας. Το οχυρό έχει θεμελιώθει στο φυσικό βράχο και δένει αρμονικά με το ορεινό τοπίο.

δεξιά του δρόμου, υπάρχει πηγή κρυστάλλινου νερού και σπηλιές. Όλη η περιοχή είναι πυκνοδασωμένη και αποτελεί χώρο αναψυχής. Οι κάτοικοι του αρχαίου δήμου (Φυλάσιοι) ήταν εγκατεστημένοι γύρω από την πηγή, καθώς και μεταξύ της πηγής και του οχυρού - σύμφωνα με τα διάσπαρτα όστρακα. Σκοπός του Φρουρίου ήταν ο έλεγχος του ορεινού περάσματος και η προστασία της Αθήνας από τον κίνδυνο επιδρομών από τον βορρά. Όπως και τα άλλα φρούρια κτίστηκαν κατά την διάρκεια του 5ου και του 4ου αι. π.Χ. Λίγο πιο ψηλά σε απόσταση 20 λεπτών βορειοανατολικά από την πηγή σώζονται ίχνη πολυγωνικών τειχών παλαιοτέρας εποχής. Αυτά τα τείχη είχε καταλάβει ο Θρασύβουλος στα 404 π.Χ., όταν ξεκίνησε με 70 άνδρες από τη Θήβα για να καταλύσει την αρχή των 30 Τυρράνων. Με ορμητήριο την πολίχνη της Φυλής ο Θρασύβουλος πέτυχε το σκοπό του, ανέτρεψε την τυραννία και απεκατέστησε τη

δημοκρατία. Θεωρείται ότι με την αποκατάσταση της δημοκρατίας κτίστηκε το φρούριο της Φυλής.

Το 304 π.Χ. ο Κάσσανδρος, βασιλιάς της Μακεδονίας και ιδρυτής της Θεσσαλονίκης μετά το θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου, εισβάλλει στην Αττική κυριεύοντας τα φρούρια της Φυλής και της Πανάκτου σε μία εμφύλια διαμάχη με τον στρατηγό Δημήτριο. Τελικά ο Δημήτριος υπερίσχυσε του Κασσάνδρου και τον έδιωξε από την Αττική. Αργότερα ο βασιλιάς της Ηπείρου ο Πύρρος νίκησε τον Δημήτριο. Ακολουθεί η επιδρομή των Κελτών-Γαλατών, αλλά οι Αθηναίοι αποκτούν και πάλι τον έλεγχο των σημαντικών φρουρίων της Φυλής και της Πανάκτου.

Κατά τον Μεσαίωνα το φρούριο Φυλής χρησιμοποιήθηκε από το Νέριο Ατζαγιόλι για την κατάκτηση της Αττικής. Οι Φράγκοι είχαν συμμάχους τους Αλβανούς Κλεμέντι. Στον απελευθερωτικό αγώνα κατά των Τούρκων ο

Το επιβλητικό φρούριο της Φυλής ορθώνεται πάνω σ' ένα μικρό ύψωμα της νοτιοδυτικής πλαγιάς της Πάρνηθας σε υψόμετρο 687μ.

Μικρή πύλη των νοτίων τειχών με τον ογκόλιθο του υπέρθυρου όπως φαίνεται από τον εσωτερικό περίβολο.

φιλικός Μελέτης Βασιλείου στη Φυλή δημιούργησε ένοπλη δύναμη και κατέλαβε την Αθήνα, αφού απέκλεισε τους Τούρκους στην Ακρόπολη.

Το φρούριο Φυλής παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον λόγω του συμπαγούς όγκου και της άρτιας κατασκευής του. Έχει πλάτος περίπου 30μ. και μήκος τριπλάσιο. Η κορυφή του υψώματος όπου βρίσκεται το κάστρο ισοπεδώθηκε και οχυρώθηκαν οι ευπρόσ-βλητες πλευρές του, η ανατολική, βόρεια και νότια. Η δυτική πλευρά είναι πολύ απόκρημνη και δεν χρειάστηκε να οχυρωθεί. Κάτω από την απόκρημνη πλαγιά υπάρχει η ρεματιά Φίχτη, όπου τους xειμερινούς μήνες τα νερά του xειμάρου παράγουν έναν ευχάριστο και ρυθμικό ήχο στο ήρεμο τοπίο. Η σιλουέτα του μικρού οχυρού δένει αρμονικά με το τραχύ ορεινό τοπίο. Εντύπωση προκαλούν οι μεγάλοι ορθογώνιοι καλοδουλεμένοι λίθοι που σώζονται σε αρκετά καλή κατάσταση και

σε μεγάλο ύψος. Τα τείχη είναι θεμελιωμένα πάνω στο φυσικό βράχο με μεγάλη δεξιοτεχνία. Σε ορισμένα σημεία ο βράχος έχει ενσωματωθεί απόλυτα στα τείχη. Τέσσερις ογκώδεις πύργοι ενισχύουν το αμυντικό σύστημα των τειχών, ο ένας εξ αυτών είναι κυκλικός ενώ οι υπόλοιποι τετράπλευροι.

Τα τείχη με πάχος 2,5μ. έχουν διπλή ισοδομική τοιχοποιία μια εξωτερική και μία εσωτερική, όπως των Ελευθερών και των Αιγοσθένων. Το σύστημα αυτό ήταν πολύ διαδεδομένο στην Ελλάδα του 4ου π.Χ. αιώνα. Οι λαξευτοί ορθογώνιοι ογκόλιθοι έχουν τοποθετηθεί σε στρώσεις κατά τρόπο ώστε ο κάθετος αρμός κάθε στρώσης να δικυομεί το μήκος του αμέσως υποκείμενου και του αμέσως υπερκείμενου ογκολίθου. Αυτή η τεχνική δίνει στην κατασκευή μία εξαιρετική συνοχή και αντοχή. Οι άψογα λαξευμένοι ογκόλιθοι έχουν συναρμολογηθεί χωρίς συνδετική ύλη. Αυτά τα στοιχεία δείχνουν πόσο

Σε μικρή απόσταση από το φρούριο της Φυλής υπάρχουν σπηλιές των Νυμφών και άφθονες πηγές κρυστάλλινου νερού. Σ' αυτόν τον χώρο ήταν εγκατεστημένοι οι αρχαίοι κάτοικοι της Φυλής. Σήμερα έχει μετατραπεί σε χώρο αναψυχής.

οι Αρχαίοι Έλληνες στον τομέα της αμυντικής τεχνολογίας ήσαν προοδευμένοι.

Μέσα στο φρούριο έχουν εντοπίσει θεμέλια κτιρίων αλλά όπως και στα άλλα οχυρά η βλάστηση και οι επιχώσεις έχουν καλύψει τα πάντα. Ακόμη και δένδρα έχουν φυτρώσει στα τείχη προκαλώντας ζημιές. Σημαντικές ζημιές έχει προκαλέσει και ο πρόσφατος σεισμός με το επίκεντρό του πολύ κοντά στη Φυλή.

Δυστυχώς η πολιτεία συντηρεί περισσότερο τα μεσαιωνικά κάστρα. Η συντήρηση των κλασσικών οχυρώσεων δεν είναι εύκολη υπόθεση λόγω των ογκόλιθων και της γεωμορφολογίας του εδάφους, αποτελώντας πραγματική πρόκληση για τους σύγχρονους. Αν αναλογιστούμε τα μέσα που διέθεταν οι πρόγονοι μας, τότε θα διαπιστώσουμε τα τεχνολογικά θαύματα. Το λιγότερο που μπορούμε να κάνουμε εμείς είναι η διάσωση

και η ανάδειξη αυτών των μοναδικών μνημείων της κλασσικής αρχαιότητας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Νίκος Βασιλάτος-"Κάστρα και οχυρώσεις της Αττικής", "Κλασσικές Εκδόσεις".

Παυσανίας-"Αττικά", "Εκδ. Αθηνών".

Κωνσταντίνου Παπαρηγόπουλου-"Ιστορία του Ελληνικού Έθνους" Εκδ.Κάκτος.

Αθανάσιου Σταγειρίτη-"Ωγυγία ή Αρχαιολογία" Εκδ. Ελεύθερη Σκέψις.

Για την επυμολογία των λέξεων χρησιμοποίησα τα βιοθήματα :

Μέγα Λεξικό της Ελληνικής Γλώσσης, Liddell-Scott.

Λεξικόν της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσης, I. Σταματάκου.

Κώστας Δούκας-"Ελληνική γλωσσογένεσις", Εκδ. Ελεύθερη Σκέψις.

